

AGRESYVUS TĖVŲ ELGESYS SU SAVO VAIKAIS: SAMPRATOS PROBLEMA

Dr. Brigita Kairienė

Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, Edukologijos katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas (8 5) 271 4710
Elektroninis paštas edk@mruni.eu

*Pateikta 2010 m. rugsėjo 16 d.
Parengta spausdinti 2010 m. lapkričio 15 d.*

Santrauka

Vienas esminių pasikeitimų, susijusių su vaiko padėties šeimoje ir visuomenėje svarstymu, įvyko Jungtinių Tautų (toliau – JT) organizacijai priėmus Vaiko teisių konvenciją – vaikas tapo savarankišku teisės subjektu. Nepaisant teisinių pokyčių, susijusių su vaiko statuso pasikeitimais, agresyvus tėvų elgesys su savo vaikais išlieka aktuali problema, kurios sprendimas reikalauja sisteminio požiūrio pasitelkiant įvairių mokslų tyrimus. Problema ta, kad nėra visuotinai priimtų sąvokų ir reiškinių apibūdinančių kriterijų, kurie leistų atpažinti reiškinių, įvertinti jo raišką, pobūdį, mastą.

Skirtingai apibrėžiama vaiko sąvoka apsunkena galimybę įvertinti vaiko teisinį statusą bei galimybę pačiam vaikui aktyviai dalyvauti, įgyvendinant ir ginant savo teises. Vartojamos sąvokos skirtinguose šaltiniuose apibrėžiamos skirtingu vaiko amžiaus tarpsniu ir įgauna kitokią prasmę. Vaiko sąvokinė apibrėžtis nepakankama apibrėžiant vaiko teisinės apsaugos laikotarpį – apibrėžiant vaiko sąvoką nurodoma maksimali vaiko amžiaus riba, tačiau vaiko amžiaus pradžia neapibrėžta.

Agresyviems tėvų veiksams įvardyti vartojamos įvairios sąvokos atspindi tam tikrą tiriamą reiškinių požymį. Atskiriant agresyvius ir neagresyvius veiksmus, sąvokinėms apibrėžtims būdingi du kriterijai – tyčiskumas ir žala. Agresyviems tėvų veiksams vaiko atžvilgiu apibrėžti ketinimo pakenkti kriterijus nėra aktualus. Agresyviu tėvų elgesiu daromos žalos kriterijus turėtų apimti ir padarytą žalą, ir žalos padarymo grėsmę vaikui.

Pagrindinės sąvokos: vaikas, agresyvus elgesys, agresija.

Įvadas

Pirmieji pokyčiai, susiję su vaiko padėties šeimoje ir visuomenėje svarstymu ir vertinimu, prasidėjo XX a. pradžioje. Tačiau vienas esminių pasikeitimų įvyko Jungtinių Tautų organizacijai priėmus Vaiko teisių konvenciją, prie kurios prisijungė beveik visos pasaulio valstybės, taip pripažindamos vaiko apsaugos būtinumą. JT vaiko teisių konvencijoje apibrėžtos dvi esminės nuostatos – pirma, vaikas tapo savarankišku teisės subjektu, antra, vaikui numatyta teisė pačiam aktyviai dalyvauti įgyvendinant ir ginant savo teises. 1992 m. Lietuva prisijungė prie JT vaiko teisių konvencijos. Vykdam tarptautinius įsipareigojimus Lietuvoje sukurta vaiko teisių apsaugos sistema – priimti nacionaliniai įstatymai, reglamentuojantys vaiko teises, jų įgyvendinimą ir apsaugą, įsteigtos valstybės bei savivaldybių institucijos, nevyriausybinės organizacijos, dalyvaujančios vaiko teisių apsaugoje. Taigi atsirado teisinės prielaidos keisti požiūrį į vaiką, elgesį su juo bei vaiko statusą ir šeimoje, ir visuomenėje.

Tačiau pasikeitęs valstybės požiūris į vaiką nepakeitė tėvų ir visuomenės požiūrio į jį. Lietuvoje, kaip ir kitose Vidurio ir Rytų Europos valstybėse, vaikai yra ta visuomenės grupė, kurios gerovė buvo ir yra pažeidžiamiausia (Dromantienė, Šalaševičiūtė, 2006). Agresyvus tėvų elgesys įgavo masinį pobūdį – ir ne tik todėl, kad kone kas savaitę girdimi pranešimai apie tėvų sužalotus vaikus. Tai tik reti atvejai, kuriuos užfiksuoja teisėsaugos institucijos ir vaikai patenka į sveikatos priežiūros įstaigas. Smurtinio elgesio aktai tampa vis žiauresni ir jie įsitvirtina žmonių sąmonėje kaip kasdienis reiškinys,

prie kurio priprantama (Gailienė, Kuklinskaitė, 2004). Daugelyje pasaulio valstybių atlikti tyrimai rodo, kad oficialiai skelbiami vaikų patiriamos agresijos mastai neatitinka tikrosios padėties (Theodore, Runyan, 1999; Bross ir kt., 2000; Oral, 2001). Agresyvus tėvų elgesys su savo vaikais išlieka aktuali problema (Blažys, 1999; Kirschner, Wilson, 2001; Gershoff, 2002; Gailienė, Kuklinskaitė, 2004; Kontautienė ir kt., 2007; Žukauskienė, 2007; Miller-Perrin, Perrin, Kocur, 2009; Pritchard, Williams, 2010).

Agresyvus tėvų elgesys su savo vaiku – daugialypis reiškinys, jungiantis savyje psichologinius, edukacinius, teisinius, medicininius aspektus. Teisiniu požiūriu agresyvus tėvų elgesys vertinamas kaip vaiko teisių pažeidimas arba nusikalstama veika, psichosocialiniu požiūriu tai vertinama reiškinio padariniais vaiko raidai, medicininiu – vaiko sužalojimais, edukaciniu – ugdomojo santykio destruktivumu sutrikus šeimos funkcionavimui. Agresyvaus tėvų elgesio su savo vaikais problema kompleksiška, todėl būtinas sisteminis požiūris į problemą, kurią sprendžiant galima būtų pasitelkti įvairių mokslų tyrimus. Siekiant išspręsti bet kokio socialinio reiškinio problemą visų pirma būtina visapusiškai pažinti nagrinėjamą reiškinį. Problema ta, kad skirtingų mokslų atstovai, tirdami ir analizuodami reiškinį, vartoja panašias, bet ne tapačias sąvokas. Vyrauja sąvokų sklaida, kuri, viena vertus, padeda išryškinti vieną arba kitą svarbų šio reiškinio aspektą, tačiau, kita vertus, sukelia problemų nustatant požymius ir kriterijus, pagal kuriuos galima būtų atpažinti reiškinį, įvertinti jo raišką, pobūdį, mastą. Aiškiai apibrėžti sąvokas ir nustatyti reiškinį apibūdinančius kriterijus reikšminga ne tik moksliniu, bet ir praktiniu požiūriu. Visuotinai priėmus kriterijus būtų galima identifikuoti tėvų veiksmus, dėl kurių būtų aišku, kokia turėtų būti teikiama pagalba vaikui ir šeimai, kokios prevencinės priemonės būtų taikomos, kada intervencija į šeimą yra būtina. Taigi kompleksinis požiūris į problemą reiškia ir kompleksinį jos sprendimą, kuris neįmanomas be sąvokų suvienodinimo, reiškinio apibūdinimo tikslumo.

Tyrimo objektas: agresyvaus tėvų elgesio su savo vaikais samprata.

Tyrimo tikslas: atskleisti agresyvaus tėvų elgesio su savo vaikais sampratą.

Tyrimo uždaviniai:

- išnagrinėti vaiką apibūdinančias sąvokas vaiko teisinio statuso įgyvendinimo požiūriu;
- išnagrinėti agresyvų tėvų elgesį apibūdinančias sąvokas ir kriterijus.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros, teisės aktų analizė – taikyta siekiant išnagrinėti reiškinį – skaidant nagrinėjamo reiškinio visumą į dalis, atskleidžiant agresyvaus tėvų elgesio raiškos charakteristikas; abstrakcijos metodas – nustatant agresyvaus tėvų elgesio su savo vaikais esminius pažinimo kriterijus.

Vaiko teisinį statusą apibūdinančios sąvokos

Kaip teigia A. Vaišvila, nuo kalbos priemonių tikslumo labai priklauso teisinio mąstymo aiškumas, tikslumas, o galiausiai – ir žmogaus teisių gynybos operatyvumas, rezultatyvumas (Vaišvila, 2009). Todėl nagrinėjant agresyvų tėvų elgesį su savo vaikais svarbu tikslus sąvokų vartojimas ir jų apibrėžtis. Joje integruojama sąveikos subjektų charakteristikos, veiksmų raiška, apibūdinantys kriterijai.

Pagalba vaikui, patyrusiam agresyvų tėvų elgesį, daugeliu atvejų galima vykdant intervenciją į šeimos gyvenimą, todėl teisiniai situacijos apibrėžties aspektai yra būtini. Esama sąvokų, apibrėžiančių tą patį reiškinį arba subjektą, gauna ne tik teisės aktuose, bet ir kitose srityse įpareigoja kaskart aiškintis ir tikslinti, ar ta sąvoka vartojama specifiškai ir jei taip, tai kokie kriterijai ją apibūdina.

Vaiko teisinis statusas apibrėžiamas vaiko amžiumi – 18 metų. JT vaiko teisių konvencijoje vaiku laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18 metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė pripažinta anksčiau (Žin. 1995, Nr. 60-1501). Lietuvos Respublikos teisės aktuose atsižvelgta į JT vaiko teisių konvencijos nuostatą, nurodant vaiko amžiaus ribą – vaikas yra žmogus, neturintis 18 metų. (Žin. 1996, Nr. 33-807). Civilinėje teisėje 18 metų amžius prilyginamas asmens pilnametystei, kuri siejama su asmens civilinio veiksnio kategorija. Asmens nepilnametystei nurodyti vartojamos nepilnamečio, skiriant nepilnamečio iki 14 metų ir nepilnamečio nuo 14 metų tarpsnius, bei vaiko sąvokos. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje nors vaiko amžius neapibrėžtas, tačiau vartojamos ir vaiko (26, 38, 39 str.), ir nepilnamečio vaiko sąvokos (39 str.) (Žin. 1992, Nr. 33-1014). Kituose šaltiniuose nepilnamečio sąvoka turi kiek kitokią prasmę. Pavyzdžiui, nepilnamečio sąvoka baudžiamojoje teisėje siejama su baudžiamosios atsakomybės amžiumi – 16 metų, o asmenys, sulaukę 14 metų, atsako už tam tikras nusikalstamas veikas. Nepilnamečiai, jaunesni nei 14 metų, pagal baudžiamuosius įstatymus neatsako. Jiems apibūdinti vartojama mažamečio sąvoka, tačiau tame pačiame teisės akte taip pat vartojamos vaiko, naujagimio sąvokos, nors jas apibrėžiančios amžiaus ribos nenurodomos.

Teisės aktuose, apibrėžiant vaiko amžiaus tarpsnį, nurodoma maksimali vaiko amžiaus riba arba vaiko teisinio statuso pabaiga, tačiau vaiko amžiaus pradžia neapibrėžta, todėl neaišku, kada prasideda vaiko teisinė apsauga. JT Vaiko teisių deklaracijos ir JT Vaiko teisių konvencijos preambulėse

užsimerama, kad vaiko amžiaus pradžia, nuo kada prasideda vaiko teisinė apsauga, yra iki jo gimimo – „vaikui, atsižvelgiant į jo fizinį ir psichinį nebrandumą, reikia ypatingos apsaugos ir priežiūros, taip pat atitinkamos teisinės apsaugos, tiek iki gimimo, tiek ir po jo“ (Žin. 1995, Nr. 60-1501), tačiau konkreiti vaiko teisinio statuso pradžia nenurodoma. Tarptautiniuose dokumentuose teisė į gyvybę pripažįstama tik deklaratyviai, paliekant valstybėms pačioms nuspręsti teisės į gyvybę pradžia, tačiau Lietuvoje vaissias teisė į gyvybę praktiškai nėra ginama (Kavoliūnaitė, 2005).

Vaiko sąvoka psichologinėje, edukologinėje, teisinėje literatūroje apibrėžiama ir vartojama skirtingai. Tradiciškai psichologijoje skiriami kūdikystės (laikotarpis nuo gimimo iki kol išmokstama vaikščioti), ankstyvosios (iki 7 metų) ir vidurinėsios (7–11 metų) vaikystės, paauglystės (apie 12–18 metų, skiriant ankstyvąją (12–14 metų) ir vėlyvąją (16–18 metų) paauglystę) laikotarpiai, po kurių prasideda suaugusiojo žmogaus gyvenimo periodai (Myers, 2000; Žukauskienė, 2007). Edukologijoje pateikiamas kiek kitoks skirstymas: vaikas įvardijamas kaip bręstantis 1–12 metų žmogus, paauglystės laikotarpis apima 11–15 metus, nuo 15 iki 22 metų periodas priskiriamas jaunystei (Jovaiša, 2007). Pagal Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymą jauno žmogaus amžiaus tarpsnis platesnis nei edukologijoje ir apima nuo 14 iki 29 metų (Žin. 2003, Nr. 119-5406). Taigi jaunuolio arba jauno žmogaus sąvoka gali būti taikoma ir asmenims iki 18 metų, kurių teisinis statusas prilyginamas vaikui, ir suaugusiam.

Vaiko statusą apibrėžiantis laikotarpis – santykinė kategorija, kadangi vaiko raidos požiūriu aštuoniolikos metų periodas iš esmės skiriasi vaiko gebėjimu pačiam įgyvendinti savo teises – vienoks yra tik ką gimusio vaiko, kuris yra visom prasmėm priklausomas nuo kitų asmenų, todėl jo atžvilgiu dominuoja paternalistinis požiūris į vaiką – suaugęs (dažniausiai vaiko tėvai) sprendžia visus su vaiko priežiūra, auklėjimu susijusius klausimus. Tačiau visiškai kitoks vaiko vaidmuo yra subrendusio ir gebančio vertinti kitų asmenų požiūrį į jį bei elgesį su juo, kai vaiko savarankiškumas, ne tik fizinė, bet ir psichinė bei socialinė branda, prilygsta suaugusiajam. Vaiko statuso apibrėžimas vaiko amžiumi nėra tikslus aktyvaus vaiko teisių turėtojo statuso požiūriu, kadangi amžiumi apibrėžiamas vaiko statusas ne visuomet atspindi jo raidą.

Agresyvų tėvų elgesį apibūdinančių sąvokų vartosena

Kita metodologinė ir praktinė problema siejama su agresijos fenomeno apibrėžtyse vartojamu skirtingu to paties arba panašaus reiškinio įvardijimu bei skirtingai įvardijamais reiškinį apibrėžiančiais kriterijais. Dauguma autorių, nagrinėdami agresijos fenomeną ir siekdami pabrėžti vieną arba kitą reiškinio požymį, vartoja skirtingas sąvokas: pabrėžiant nukrypimą nuo vyraujančių socialinių normų – asocialus (Valickas, 1997), akcentuojant asmens santykį su teisės normomis – delinkventinis (Paulauskas, 1988), priklausomai nuo veiksmo intensyvumo – afektyvus, agresyvus, destruktivus (Aramavičiūtė, 1975), prievartinis (Kvieskienė, 1999), kaip vyraujančių normų pažeidimas – socialinis nukrypimas (Acus, Kraniauskas, 2007), ardantis ryšius, supriešinantis – destruktivus (Uzdila, 2001), prievartinis (Blažys, 1999), smurtinis (Kwast, Laws, 2007; Kiguolytė, Valickas, 2008), žiaurus elgesys su vaiku (Grinevičiūtė, 2008), agresyvus (Miller-Perrin, Perrin, Kocur, 2009). Problema ta, kad autoriai ne visuomet apibrėžia vartojamą sąvoką arba ją apibrėžia akcentuodami tam tikrus reiškinio aspektus, kuriuos jie nagrinėja arba skirtingas sąvokas vartoja kaip sinonimus (Pivorienė, Jurkonytė, 2008; Miller-Perrin, Perrin, Kocur, 2009). Tačiau nėra vieno susitarimo, įvardijant ir apibrėžiant tėvų veiksmus prieš vaikus, kurie yra nepriimtini ir dėl kurių reikalinga pagalba tėvui bei vaikui.

Ir moksliniu, ir praktiniu požiūriu svarbūs yra reiškinį apibūdinantys kriterijai, kuriais remiantis galima būtų atpažinti reiškinį, įvertinti jo raišką, pobūdį, mastą. Vertėtų panagrinėti keletą dažniausiai vartojamų apibrėžčių. E. Kwastas ir S. Lawsas (2007) teigia, kad apie smurtą galima kalbėti tada, kai kas nors naudoja savo jėgą arba savo galios statusą, siekdamas ką nors įskaudinti, ir tai yra priešinga ne tyčiniam veiksmui. R. Kiguolytės ir G. Valicko nuomone (2008), smurtas suprantamas ne tik kaip aukščiausio laipsnio agresijos pasireiškimo forma, bet ir kaip visos tyčinės individo pastangos, siekiant padaryti kitiems fizinės, materialinės arba psichologinės žalos.

Paprastai agresija vadinamas priešiškas elgesys, kuriam būdingas įžūlus pranašumo rodymas, jėgos vartojimas prieš kitą žmogų, žmonių grupę. Tokio elgesio tikslas – pakenkti kitam žmogui psichologiškai arba fiziškai (Psichologijos žodynas, 1993). L. Berkowitzo nuomone (1989), agresija yra bet koks fizinis arba žodinis elgesys, siekiant pakenkti ar sunaikinti, kilęs iš priešiškumo, arba kaip iš anksto numatyta priemonė tikslui pasiekti (Myers, 2000). Agresija apibūdinama kaip puolimas, turint tikslą ką nors fiziškai sužaloti arba psichiškai paveikti (Kučinskis, Kučinskienė, 2000).

Žiaurų elgesį su vaiku K. Grinevičiūtė (2008) apibrėžia kaip kiekvieną netoleruotą, pavojingą tyčinį elgesį, vaikui sukeltantį fizinį arba psichinį skausmą. Žiaurus elgesio požymis apima fizinio

smurto panaudojimą: smūgių sudavimą, kitokius veiksmus, dėl kurių asmuo kenčia fizinės arba dvasinės kančias, laisvės apribojimą, kankinimą, psichinę ir seksualinę prievartą; žiaurus elgesys su vaiku siejamas ir su kitais neteisėtais poveikio psichikai būdais, kuriais gali būti žeminama vaiko garbė ir orumas.

Iš pateiktos trijų sąvokų – smurto, agresijos ir žiauraus elgesio su vaiku apibrėžčių galima skirti du visoms apibrėžtims būdingus kriterijus – tyčiškumas ir žala.

Apibrėžtyse pabrėžiama ketinimo pakenkti intencija kaip esminė, skiriant agresyvius veiksmus nuo neagresyvių. Veiksmai, kuriuose nėra tikslo kitam pakenkti, nepriklauso agresyviems, netgi tuo atveju, kai jie sukelia tokius pat žalingus padarinius, kaip ir agresyvūs. Skiriant agresyvius ir neagresyvius veiksmus reikšmingas yra veiksmų motyvas. Pavyzdžiui, gydytojo veiksmai, sukeltantys skausmą, nėra agresyvūs. Šiuo atveju lemia būtinumas suteikti pacientui skausmą gydymo tikslu. Todėl būtent ketinimo intencija tampa skiriamąja riba tarp agresyvių ir neagresyvių veiksmų. Tačiau sudėtinga skirti agresiją (netgi gydytojo), pagrįstą priešiškais motyvais ir geranoriškumu, nes patys ketinimai yra pernelyg asmeniškai ir neprieinami bešališkam stebėtojui. Nagrinėdami tėvų veiksmus prieš vaiką, jų ketinimą pakenkti savo vaikui aptiktume itin retai. Čia dažniausiai pasitaiko agresija, psichologijoje vadinama instrumentine agresija, pasireiškianti ne piktybišku siekiu pakenkti, o taikoma kaip priemonė tikslui pasiekti, kai siekis neutralus arba net pozityvus – agresija naudojama siekiant vaiką auklėti.

Kitas kriterijus agresyviems veiksmams įvardyti – žala. Žmonių elgesio įvairovė riboja galimybę klasifikuoti veiksmus į tinkamus ir netinkamus, todėl atsiranda poreikis įvesti kriterijų, pagal kurį galima būtų veiksmus vertinti. Kai yra vertinami tik veiksmai vaiko atžvilgiu, iškyla jų kvestionavimo problema – kokie veiksmai yra tinkami, priimtini, o kokie – ne. R. Žukauskienės nuomone (2007), vaikui daroma žala pripažįstama ir tada, kai jis netinkamai auklėjamas – nesudaroma skatinanti ir lavinanti aplinka, normalios sąlygos tobulėti. Šiuo atveju žalai įvardyti pakanka netinkamų veiksmų. Įvardijant veiksmus kaip agresyvius, žalos kriterijus galėtų būti esminis, kai vertinimo kriterijus yra rezultatas – buvo ar nebuvo padaryta žala. Tačiau diskutuoti tampa žalos matavimo kriterijai. Antai fiziniai sužalojimai ne visada išoriškai matomi, o jeigu ir būna, tai dažniausiai greitai išnyksta (pavyzdžiui, mėlynės, gumbai). Beje, išoriškai matomi sužalojimai gali būti ne tokie žalingi nei nematomi, tarkim stiprus kūdikio purtymas. Tačiau kai kuriais atvejais žala ne visuomet iš karto pastebima arba ji gali pasireikšti vėliau (Miller-Perrin, Perrin, Kocur, 2009), latentiškai, nenuspėjamai (agresyviu elgesiu aplinkiniams, gyvūnams arba ateityje – savo paties vaikams), todėl reikėtų vertinti ir galimybę pakenkti. Be fizinio žalos veiksnio dar yra ir psichologinis, kurio poveikį nustatyti labai sunku, gal net neįmanoma. Taigi jei veiksmų padariniai nepasireiškia, ar galima tokius veiksmus nepriskirti agresyviems? M. A. Strausas ir R. J. Gellesas (1990), išskirdami agresyvius veiksmus, linkę pabrėžti ne tik padarytą žalą, bet ir vertinti žalos padarymo grėsmę vaikui. Tokio paties požiūrio turi būti laikomasi ir fizinės, ir psichologinės, ir seksualinės agresijos, ir nepriežiūros atvejais. Pavyzdžiui, šeimoje vaikas neprižiūrimas – badmiriauja, šąla, jam susirgus, nekviečiamas gydytojas arba vaikas nepalaikomas, jis stokoja dėmesio, meilės. Šiuo atveju netenkinami vaiko fiziologiniai, saugumo, prierašumo, meilės, bendravimo poreikiai. Čia sunku įžvelgti tiesioginį priešišką, jėgos naudojimą arba ketinimą pakenkti. Pagal pateiktas agresijos apibrėžtis, šie veiksmai lyg ir nebūtų priskiriami agresyviems, nes jokie žalojamieji veiksmai *neatliekami*. Tačiau vaikui daroma žala. Tai veikiau pasyvi agresija. Vertinant tėvų santykį su vaiku, žalos veiksnys arba jo tikimybė tampa esminiai, priskiriant tokius veiksmus agresyviems. Ketinimo pakenkti gali ir nebūti. Kitu atveju galbūt pakaktų tik ketinimo pakenkti sąlygos, kad veiksmai būtų įvertinti kaip agresyvūs. Jei niekas nenukentėjo (žalos nepadaryta), tai dar nereiškia, kad nebuvo pavartota agresija.

Išvados

1. Skirtingai apibrėžiama vaiko sąvoka apsunkena galimybę įvertinti vaiko teisinį statusą bei galimybę pačiam vaikui aktyviai dalyvauti įgyvendinant ir ginant savo teises. Skirtinguose šaltiniuose vartojamos sąvokos apibrėžiamos skirtingu vaiko amžiaus tarpsniu ir įgauna kitokią prasmę. Vaiko sąvokinė apibrėžtis nepakankama apibrėžiant vaiko teisinės apsaugos laikotarpį – apibrėžiant vaiko sąvoką nurodoma maksimali vaiko amžiaus riba, tačiau vaiko amžiaus pradžia neapibrėžta.

2. Agresyviems tėvų veiksmams apibūdinti vartojamos įvairios sąvokos atspindi tam tikrą tiriamo reiškinio požymį. Atskiriant agresyvius ir neagresyvius veiksmus, sąvokinėms apibrėžtims būdingi du kriterijai – tyčiškumas ir žala. Agresyviems tėvų veiksmams vaiko atžvilgiu apibrėžti ketinimo pakenkti kriterijus nėra aktualus. Agresyviu tėvų elgesiu daromos žalos kriterijus turėtų apimti ir padarytą žalą, ir žalos padarymo grėsmę vaikui.

Literatūra

1. Acus, A.; Kraniauskas, L. Socialinio elgesio nukrypimų sociologija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2007.
2. Aramavičiūtė, V. Nedarnių šeimų vaikai ir jų auklėjimo ypatumai. Vilnius: Pedagogikos mokslinio tyrimo institutas, 1975.
3. Berkowitz, L. Frustration–aggression hypothesis: Examination and reformulation. *Psychological Bulletin*. 1989, 106: 59–73.
4. Blažys, V. Seksualinė prievarta ir vaiko raida. *Socialinis ugdymas*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas. 1999, 2: 36–41.
5. Bross, D. C. World perspectives on child abuse: the fourth international resource book. Denver: Kempe Childrens Center, University of Colorado School of Medicine, 2000.
6. Dromantienė, L.; Šalaševičiūtė, R. Vaiko teisių apsauga Lietuvoje: socialinių darbuotojų vaidmuo. *Socialinis darbas*. 2006, 5(1): 79–88.
7. Gailienė, I.; Kuklinskaitė, K. Prievarta prieš vaikus: pradinį klasių mokinių patirties ir elgesio analizė. *Ugdymo psichologija*. 2004, 11(12): 109–118.
8. Gershoff, E. T. Parental corporal punishment and associated child behaviors and experiences: A meta-analytic and theoretical review. *Psychological Bulletin*. 2002, 128: 539–579.
9. Grinevičiūtė, K. Žiauraus elgesio su vaiku samprata baudžiamojoje teisėje. *Jurisprudencija*. 2008, 11(113): 107–113.
10. Jovaiša, L. Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius: Gimtasis žodis, 2007.
11. Kavoliūnaitė E. Žmogaus gyvybės teisinės apsaugos pradžios koncepcijos. *Teisės problemos*. 2005, 2: 5–26.
12. Kiguolytė, R.; Valickas, G. Smurto rodymas Lietuvos televizijos laidoje. *Psichologija*. 2008, 37: 57–70.
13. Kirschner, R. H.; Wilson, H. Fatal child abuse and sudden infant death syndrome. Child abuse: medical diagnosis and management. Philadelphia: Lippincott Williams&Wilkins, 2001.
14. Kontautienė, R.; Melnikova, J.; Šilienė, S. „Gatvės vaikų“ gyvenimo ypatumai ir sociopedagoginės pagalbos teikimo jiems galimybės. *Tiltai*. 2007, 4: 1–16.
15. Kučinskas, V.; Kučinskienė, R. Socialinis darbas švietimo sistemoje. Teoriniai aspektai. Studijų knyga. Klaipėda, 2000.
16. Kvieskienė, G. Prievartos prevencija (pedagoginiai aspektai). *Socialinis ugdymas*. Vilnius: Vilniaus demokratiškumo ugdymo kolegija. 1999, 2: 42–49.
17. Kwast, E.; Laws, S. United Nations Secretary-General's Study on Violence against Children Adapted for Children and Young People [interaktyvus], 2007 [žiūrėta 2007-02-13]. <<http://www.unicef.org/ceecis/sgsvaccyp.pdf>>.
18. Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 119-5406.
19. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.
20. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 33-807.
21. Lietuvos Respublikos 1995 m. liepos 3 d. įstatymas Nr. I-983 „Dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ratifikavimo“. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 60-1501.
22. Miller-Perrin, C. L.; Perrin, R. D.; Kocur, J. L. Parental Physical and Psychological Aggression: Psychological Symptoms in Young Adults. *The International Journal*. 2009, 33(1): 1–11.
23. Myers, D. G. Psichologija. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2000.
24. Oral, R. Child abuse in Turkey: an experience in overcoming denial and description of 50 cases. *Child Abuse and Neglect*. 2001, p. 25.
25. Paulauskas, R. Delinkventiškos asmenybės formavimosi priežastys ir jos perauklėjimo problemos. Vilnius: Pedagoginis mokslinio tyrimo institutas, 1988.
26. Pivorienė, J.; Jurkonytė, R. Moksleivių smurtas prieš pedagogus mokyklose. *Socialinis darbas*. 2008, 7(2): 76–82.
27. Pritchard, C. The Child Abusers: Research and Controversy, Buckingham: Open University Press, 2004.
28. Psichologijos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
29. Straus, M. A.; Gelles R. J. Physical violence in American families: risk factors and adaptations to violence in 8,145 families. New York: Transaction Publishers, 1990.
30. Theodore, A. D.; Runyan, D. K. A medical research agenda for child maltreatment: negotiating the next steps, *Pediatrics*. 1999, p. 104.
31. Uzdila, J. V. Lietuvių šeimotyra. Vilnius: Lietuvos mokslas, 2001.
32. Vaišvila, A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2009.
33. Valickas, G. Psichologinės asocialaus elgesio ištakos. Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1997.
34. Žukauskienė, R. Raidos psichologija. Vilnius: Margi raštai, 2007.

AGGRESSIVE BEHAVIOUR OF PARENTS WITH THEIR CHILDREN: PROBLEM OF CONCEPTION

Dr. Brigita Kairienė

Mykolas Romeris University

Summary

One of the major changes that are associated with discussions regarding a child's situation in a family and in society, beginning with [] the Convention on the Rights of the Child adopted by the United Nations Organizations, is that the child became an independent legal subject. However, despite legal changes related to the child's status, aggressive behavior of parents with their children remains an urgent problem. The solution of the problem requires a systematic approach to the issue. The problem is that there are not any universally agreed upon definitions and criteria for describing the phenomenon and evaluating the expression of the nature, incidence and extent of the phenomenon.

Different ways of defining the concept of a child makes it difficult to assess the child's legal status and to actively participate in implementing and protecting their rights. The concepts used in different contexts define different stages of a child's life and the application takes on different meanings. The conceptual definition of a child is not sufficient in defining the period of a child's legal protection—in describing the concept of a child by indicating the maximum limit of a child's age—however, the beginning of a child's age is not indicated.

Various concepts are used to denominate the aggressive actions of patents, and they reflect a certain characteristic of the phenomenon that is under scrutiny. To distinguish between aggressive and non-aggressive actions, the definitions of the concepts have two main criteria: purposefulness and harm. To assess the actions of aggressive parents relating to the child, the intention to harm is not a relevant criterion. Assessing the criteria of the behaviour of aggressive persons meaning to inflict harm should include facts on the inflicted harm, and the risk of harm to the child.

Keywords: child, aggressive behaviour of parents, aggression.